

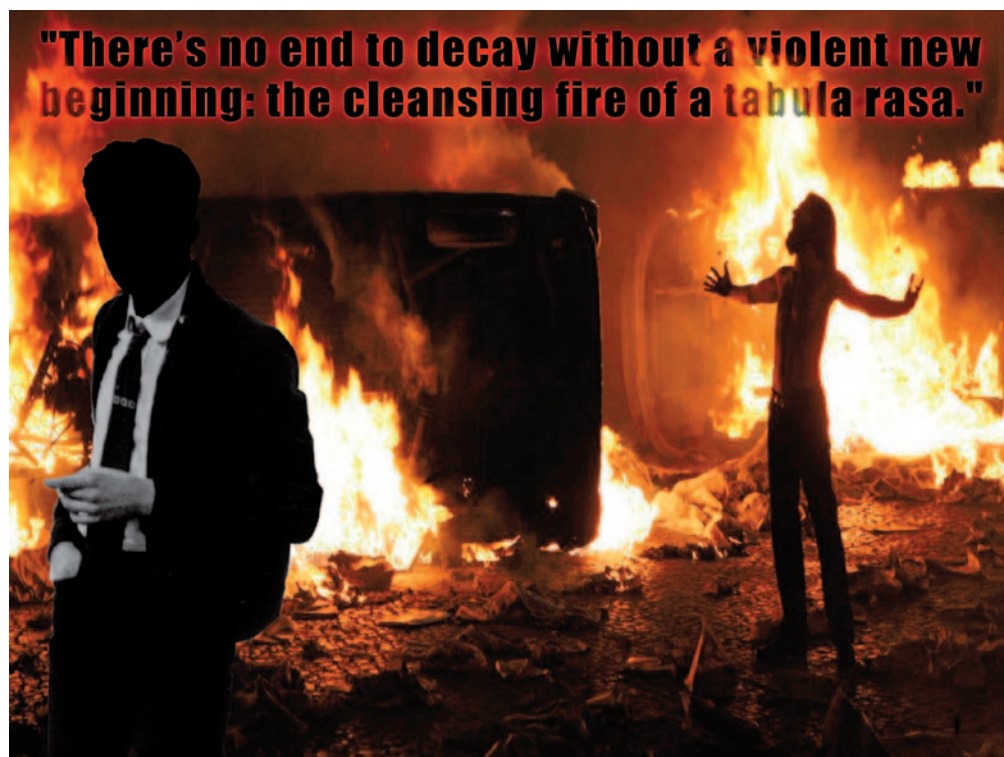
A kommunizmus kísértetei és Hölderlin boldog szelleme

„Silhouettes and shadows
watch the revolution
No more free steps to heaven...”
David Bowie: *It's No Game (Part 2)*¹

Stuttgarti barátom, egy kórtermekre és beteggyakra specializálódott német festőművész építész felesége a városközpontban, tágas műteremlakásban lakott. Férje nem volt otthon, műveivel vacsora után ismerkedtünk. Az 1970-es évek végén, a body art, a konceptuális- és akcióművészet, a fluxus virágzása idején meglehetősen ciki, maradi hozzáállásnak számított a festegetés világszerte. A műterem falain függő, nagyméretű, a sűrke árnyalataival operáló, fotórealista képek mégis aktuálisnak tünnek számomra. Stílusuk, tematikájuk a kor, a modernizmus agóniája végső fázisának hangulatára rímelt. A fáradtságtól sokáig nem tudtam elaludni. Szobám ablakából figyeltem a néptelen, esőáztatta utcán villogva száguldozó rendőrautókat. Némelyikük megállt, a kiszálló zsaruk parkoló Zsigulim körül szimatoltak. Benéztek az ablakokon, a kocs alá is, kipróbálták, hogy nyitva van-e valamelyik ajtó. Hajnali három körül kivilágítatlan, robusztus, sűrke gépjárművek fékeztek a szemközti ház kapuja előtt. A kocsikból fekete ruhás, sisakos, géppisztolyos kommandósok ugrottak elő és

1 „Silhouettes and shadows/figyelik a forradalmat / Nincs több szabad belépés a mennyországba...” (NL nyersfordítása) – dal a *Scary Monsters (and Super Creeps)* albumról (RCA Records, 1980)

888: Letter to-from Bardo – II/11 (Stuttgart)

berohantak a házba. Az egyik emeleti lakásban fények gyulladtak ki, a függönyökre dulakodó árnyak vetültek. Kisvártatva a zsaruk hátracsavart karú, alsónadrágos, véresre vert, ordító férfit hurcoltak ki a házból. Bedobták az egyik sűrke mikrobuszba és elhajtottak. Korábban háziasszonyunk szalvétára írt üzenetben figyelmeztetett bennünket, hogy ne beszéljünk politikáról a lakásban, mert lehallgatják. Reggeli után vendéglátónk 200 márkát csúsztatott a zsebembe és becsomagolt néhány szendvicset az útra. Javaslatára levettük vörös csillagos jelvényeinket, és Serguei Pravda fekete dzsekire cserélte szovjet katonatiszti zubbonyát. „A forradalmár legfőbb kötelessége a túlélés”, idézte Abbie Hoffmant, az amerikai Yippie-mozgalom² bölcs vezérét. Karlsruhe érintésével pénzgyűjtő túránk következő állomására, Heidelbergbe indultunk tovább, az A8-as autópályán.³ Az autórádió hallottuk, hogy a Baader-Meinhof csoport második generációjának felszámolására indított hajsza eredményeképpen már több száz gyanúsítottat tartóztattak le. A csoport vezetőinek nyolc hónappal korábban, a stuttgarti Stammheim börtönben bekövetkezett halála – a hatósági jelentések szerint öngyilkossága, a közvélemény szerint kivégzése⁴ – után Andreas Baader, Ulrike Meinhof, Gudrun Ensslin és Jan-Carl Raspe agyát eltávolították koponyáikból és tanulmányozására a Tübingeni Neurológiai Kutatóintézetbe szállították.⁵ Ahogy a bolsevik diktatúra Magyarországon, a „szabad” Németországban is agykárosodottnak gondolták a hatóságok mindazokat, akik szembeálltak a rendszerrel.

A Rajna keleti partján fekvő Karlsruhe városába érve meglátogattuk a piactéren (*Marktplatz*) álló, a város alapítója, III. Karl Wilhelm Zahringen örgróf (1679–1738) sírja fölé vörös homokkőből

2 A Yippie-mozgalomról a Schuller Gabriellával közösen írt *YIPPIE! Az engedetlen polgár* című könyvben adok részletes tájékoztatót. (Golyós Toll Kiadó, Szombathely, 2008)

3 Németországi túránk során folytatott beszélgetéseink részleteivel 30 évvel később, a frontember *Letter to-from Bardo* című tanulmánykötetében találkoztam újra. A SPIONS eposz jelen fejezetét, mint az előzőt is, a kötethez készült digitális kollázsaimmal illusztráltam. A kötet a SPIONS hivatalos honlapján fejezetekre bontva kerül internetes közlésre: <http://spions.webs.com/library.htm#702642375>

4 A hivatalos öngyilkosság-teória ellen szólt a boncolási jegyzőkönyv is, amely szerint Baadert a tarkóján érte a gyilkos golyó, amely a homlokán keresztül távozott. A szakértők szerint szinte lehetetlen lett volna ilyen szögből, saját kezűleg leadni a lövést. Két másik golyónyomot is találtak a cellában az eset kivizsgálása során, egyet a falban, egyet az ágy matracában, vagyis Baadernek kétszer kellett volna lőnie, mielőtt a harmadik golyó végzett vele. Egy szigorúan őrzött, bekamerázott, bepolicázott cellában ez nehezen elképzelhető. Baader jobb kezén találtak löpőnyomokat, noha balkezes volt. Ugyanakkor Raspe kezén nem találtak löpőnyomot, ami arra utal, hogy nem ő adta le az életét kioltó lövést.

5 A laboratóriumi vizsgálatok eredményeit összefoglaló jelentés évekkel később került (részlegesen) nyilvánosságra. A vizsgálatok egyedül Meinhof agyában mutattak ki egy 1962-es műtét nyomán keletkezett elváltozásokat. A halott terroristák agya, Meinhof formalinban tartósított sűrkeállománya kivételével a későbbi rendőrségi jelentések szerint „ elveszett”, a megkeresésükre indított nyomozás eredménytelenül zárult.

épített piramist. A sikeres hadvezér, a virágok nagy barátja⁶ vadászat közben, egy patak partján lepihenve álmodta meg új palotáját (*Karlsruher Schloss*), és a legyező alaprajzú várost, Baden-Durlach tartomány leendő fővárosát. A kastélyt a szabadkőműves⁷ és okkultista Jakob Friedrich von Batzendorf számos szimbolikus elemet tartalmazó, megbízója elképzeléseit hűen követő tervei alapján, 1715-ben építették. A palota és a város alaprajza egyértelműen a *Mindentlátó Szemmel* megkoronázott szabadkőműves piramist idézi.⁸ A kastély tornyától, kerék küllőjéhez hasonló elrendezésben 32 sugárút indul. Számukat ugyancsak a városalapító álma határozta meg. Az őrgróf álmában a Heidelberg alapításában is titokzatos szerepet játszó, az északi mitológiákban gyakran feltűnő Jetta varázslónő jelent meg. Az álomban tulipánokból font koszorút viselő boszorkány a legenda szerint nemcsak a kastély és az őrgróf által felépítendő város alaprajzát rajzolta világító vonalakkal a levegőbe, hanem megadta a város erejét adó sugárutak számát is „Annyi sugarat látok, ahány fogad volt régebben.” A szabadkőművesek által is használt kabbalista numerológiai tanítások szerint Isten 32 betűből (a rejtett bölcsességhez – *Chochmah Nistara* – vezető 32 ösvény) álló írásra tanította Ádámot. A 32 betű megfelelő elrendezése a kabbalisták szerint kirajzolja a (talán szégyenében) rejtőzködő Teremtő arcát. Az idők során a betűk egy része elfelejtődött. A kabbalisták szerint megtalálásuk visszaadná az ember méltóságát. Sokat sejtető egybeesés, hogy az indiai *Páli Kánonban Digha Nikaya (Hosszú beszélgetések)* címmel összefoglalt *Theravada* buddhista hagyományok szerint a történelmi Buddhát 32 fizikai jellemzővel lehet leírni.

„Zordan dőlt nagy idők titkaitól nehéz
árnyával s az egész völgyre feküdt a vár
orkán tépte falakkal;
ám az örök Nap ifjító

fényt ontott a gigász tömbre, a rom körül
zöldebb volt a borostyán, a hegyoldalon
nyájas lombjukat erdők
zúgatták le a vár felől.”

Friedrich Hölderlin: *Heidelberg*⁹

Heidelberg a náciizmus egyik bölcsője, intellektuális központja volt. Hitler hatalomra jutása után az egyetem összes nem árja származásúnak, illetve politikailag megbízhatatlannak minősített oktatóját elzavarták. A főbejárat feletti „AZ ÉLŐ SZELLEM” mottót „A NÉMET SZELLEM”-re cserélték. Az intézmény komoly részt vállalt a fajmélethez kapcsolódó genetikai kutatásokban. Az egyetemi kórház nőgyógyászatán erőszakos sterilizációkat végeztek. A pszichiátrián „életre nem méltóknak” (*Lebensunwertes Leben*) nyilvánított elmebetegeket, melegeket, nyomorékokat, gyenge fizikumú gyermekeket öltek meg változatos módszerekkel, a náci *Aktion T4 Euthanasia* programja keretében.

1934–35-ben munkaszolgálatosok (*Reichsarbeitsdienst*) és az egyetem „nemzeti érzelmű” diákjai hatalmas amfiteátrumot (*Thingstätte*) építettek a város fölé emelkedő domb (Heiligenberg – *Égiek hegye*) oldalán, ahol pártgyűléseket

6 A vérontást és a természet szépségeit egyaránt kedvelő arisztokrata palotája udvarán botanikus-kertet hozott létre, amelyben, egy 1713-ban keletkezett lista szerint 2121 féle virágot, köztük 1163 tulipánfajtát (egy-egy ritka tulipán hagymája a szolgák évi fizetésének felébe került abban az időben), és egzotikus fák százait gondoztak kertészei. Kertjének virágait több mint 6000 akvarelllen örökíttette meg realista festőkkel. A festményeket tartalmazó kötetek kettő kivételével megsemmisültek a Baden Tartományi Könyvtár 1942-ben elpusztító tűzben. A városalapító 1738-ban, tulipánágysái kapálása közben elszendvedett gutaütés következtében halt meg.

7 Karlsruhe látogatásunk fő oka a szabadkőműves titkok iránti közös érdeklődésünk volt. A SPIONS frontemberét elsősorban a világpolitikára évszázadok óta nagy befolyással bíró szervezet ideológiája, konspirációs technikái és hierarchikus felépítése foglalkoztatták, míg én a szimbólumrendszerüket tanulmányoztam középiskolás korom óta.

8 A képek alapszimbólumának is számító *Mindentlátó Szemről* a SPIONS eposz *Bevezetés a kémológiába 1.* című, második fejezetében írtam részletesen. (Balkon, 2010. március)

9 Rónay György fordítása

és a náci propagandaminiszter, Göbbels¹⁰ által komponált rituálékat rendeztek¹¹. 1938. november 9-én, a zsidók megfélemlítésére szervezett Kristályéjszaka (*Kristallnacht*) során két zsinagógát gyújtottak fel a városban. Másnap megkezdődött a zsidók és baloldaliak elszállítása a koncentrációs táborokba. 1945. március 29-én a visszavonuló Wehrmacht katonái felrobbantották a Neckar folyó ősi hídját.

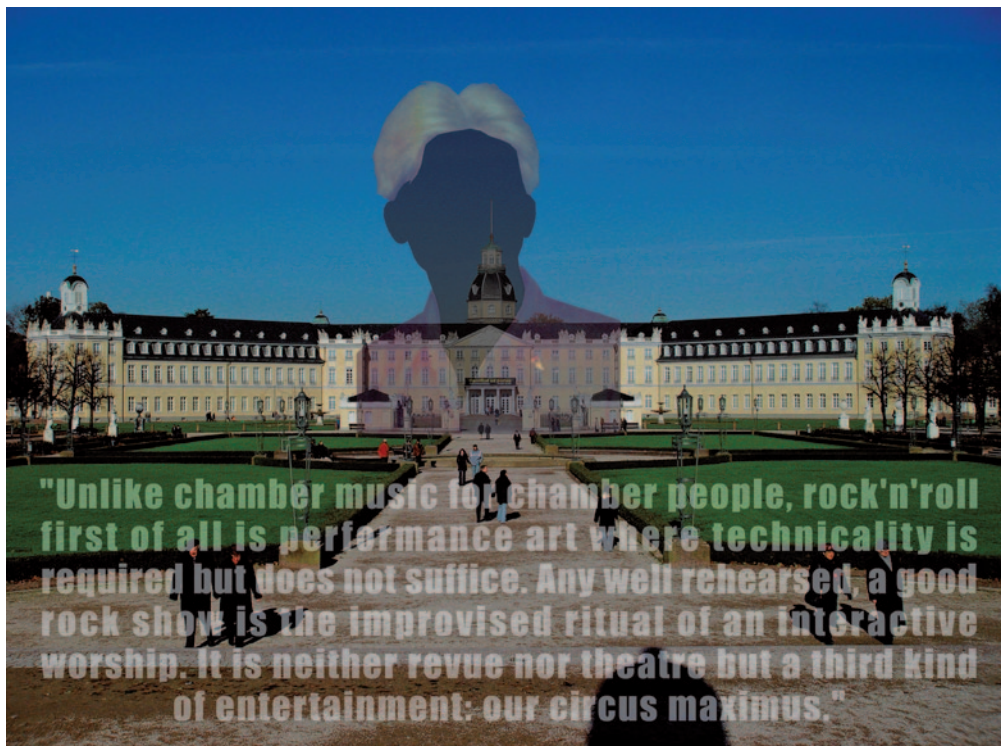
Heidelbergi látogatásunk egyik, szent célja 500 amerikai dollár átvétele volt. A pénz – egy Amerikába látogató német tudósra bízva – a frontember Yale egyetemen tanító nagybátyja küldte, unokaöccse új élete elkezdésének segítségére. A frontember Stuttgartból való elindulásunk előtt felhívta a heidelbergi egyetemen tanító professzort, és megbeszélte vele egy kora délutáni találkozót annak irodájában. A megbeszélés időpontban megérkeztünk az I. Rupert választófejedelem által 1386-ban alapított egyetem – Németország legrégebbi felsőfokú oktatási intézménye – parkolójába. A frontember bement a megfelelő épületbe, hogy találkozzon a tudóssal és átvegye nagybátyja ajándékát. Csalódottan jött vissza. Az irodát zárva találta, kopogtatására senki sem válaszolt. Megpróbálta nagybátyja ismerősét az előcsarnokból telefonon felhívni, de sem az irodában, sem a professzor lakásán nem fogadták hívását. Vártunk néhány órát a parkolóban, hiába. A következő néhány nap során a frontember többször is megpróbálta telefonon elérni a tudóst, de nem járt sikerrel. Az 500 dollár örökre elveszett. Miután valószínűvé vált, hogy a heidelbergi egyetem nagyhíru professzora privatizálta az Amerikából küldött, számára biztosan csak aprópénznek számító segélyt, rosszkedvűen indultunk megnézni az ősi várost, és a Jettenbühl nevű dombon, valamikor 1214 előtt épült kastély (*Heidelberger Schloss*) dicsőséges romjait. A magaslat és a környező erdő neve a Karlsruhe alapításában is misztikus szerepet játszott szépséges északi boszorkányra és jósnőre, Jettára utal, aki a legendák¹² szerint valamikor ezen a dombon élt, innen manipulálta a közelben és távolban történeteket. Egykori jóslatának megfelelően a kastélyt többször is lerombolták és újjáépítették hosszú története során.

10 A vad antiszemitizmusáról és kiváló szónoki képességeiről nevezetes Dr. Paul Joseph Göbbels (1897–1945) 1921-ben a heidelbergi egyetemen szerzett doktorátust.

Tézisét a 19. századi német romantikus drámairodalomról írta. Legkedvesebb tanára, Friedrich Gundolf és PhD konzulense, Max Freiherr von Waldberg zsidók voltak. Mindkettőt eltávolították az egyetemről a náci hatalomátvétel után.

11 A második világháború után az amerikai hadsereg használta az amfiteátrumot kulturális programok és vallási ceremóniák helyszínéül. Az 1980-as évek közepétől minden év április 30-án fiatalok ezrei gyűlnek össze a náci által szakrális helynek megálmodott szabadtéri színházban, hogy dobolással, tűzgyújtással, táncokkal és szemeteléssel ünnepeljék meg a Boszorkányéjszakát (*Hexennacht; Walpurgisnacht*).

12 Például a fiatal frank harcok szerelmi tragédiáját elmesélő *Farkasfarrás legendája*.

888: Letter to-from Bardo – XII/11 (Karlsruhe 02)

Mostani, romantikus állapotát a fejedelmi udvarnak otthont adó épülettömb (*Saalbau*) löportornyát 1764. június 24-én egymás után kétszer eltaláló villámcsapást követő tűzvésznek köszönheti. A város és a kastély történetét megörökítő Victor Hugo szerint az akkor éppen a pápistákat diszkrimináló égiek nem akarták, hogy Heidelberg korábban a protestánsok és katolikusok által közösen használt főtemplomát a katolikusoknak visszaadó III. Karl Philip (1661–1742) választófejedelem fia, Karl Theodore (1724–1799), Bavária főhercege másnap, tervei szerint beköltözzön a kastélyba.¹³

Heidelberg kastélyának romjai, a város fölé magasodó dombok és az alattuk kanyargó Neckar folyó számos művészt meghihlettek. Legismertebb közülük a várost 1817 és 1844 között több alkalommal meglátogató J. M. W. Turner angol festőművész volt, aki a romantikus iskolához tartozó kollégáihoz hasonlóan nem törődött a valósághűséggel, inkább a hely varázsos hangulatát igyekezett visszaadni. A palota látványos maradványai között egymást fényképező trollokat (évente 3 millió zajos, rettenetes külsejű turista látogat Heidelbergbe a világ minden tájáról, szaporodásuk megállíthatatlan) kerülgetve mi, a kommunizmus kísértetei egy rég halott költő boldog szellemét kerestük, hogy a térben és időben történő szabad utazás gyakorlati problémáinak megoldásáról konzultáljunk vele.

Friedrich Hölderlin (1770–1843) német költő és látnok, a jénai egyetemen tanító Fichte,¹⁴ az önismeretet, öntudatosságot, éberséget Európában először propagáló filozófus tanítványa, Hegel¹⁵ munkatársa volt. Novalis,¹⁶ a „szerelem vallásának” (*Liebesreligion*) megalapítója, valamint Goethe¹⁷ és Schiller¹⁸ barátja sok időt

13 Victor Hugo: *Heidelberg* (Societäts-Verlag, 2002). Victor Hugo mellett a barátja, Joseph Twichell lelkipásztor társaságában Európát bebarangoló Mark Twain (eredeti nevén Samuel Clemens) amerikai író is beszámolt a heidelbergi kastélyról *A Tramp Abroad* (*Egy csavargó külföldön*) című, Walter Francis Brown, True W. Williams, Benjamin Henry Day, William Wallace Denslow és saját maga illusztrálta könyvében (American Publishing Company, 1880).

14 Johann Gottlieb Fichte (1762–1814)

15 Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770–1831). Figyelmét Hölderlin hívta fel Hérakleitosz (kb. Kr.e. 535–475), az embergyűlöletéről nevezetes görög filozófus – a „zokogó bölcs” (a Kr.e. 3. században élt Diogenész Laertiosz, a görög filozófusok életrajzírójának meghatározása) – az ellentétek egységét elemző gondolataira, amelyekből Hegel levezette a dialektika koncepcióját. A *dike eris* – a küzdelem igazságszolgáltatás – elvét valló, a „minden mozog” (*panta rhei*) eszméjét hirdető, az emberi fajt gusztustalannak, alacsonyrendűnek, gyermekeknek, ostobának, gonoszsnak látó Hérakleitosz a történelem első punk gondolkodójának tekinthető.

16 Novalis – Friedrich Leopold von Hardenberg (1772–1801)

17 Johann Wolfgang von Goethe (1749–1832)

18 Johann Christoph Friedrich von Schiller (1759–1805)

töltött Heidelbergben. Ődát is írt a városhoz,¹⁹ ahol ma az egyik gimnázium neve és a Neckar folyó északi partján magasodó Heiligenberg (*Szentelek Hegye*) oldalán kiképzett Filozófusok Sétányán (*Philosophenweg*) elhelyezett tábla emlékeztet rá. A SPIONS frontemberével körülbelül egy órát töltöttünk a Neckar folyó régi hídján²⁰. A tettetett közömbösséggel hullámozó folyó vizébe merengve vártuk a megváltást. Hölderlin 1802-ben a homburgi konzul fiának házitanítójaként dolgozott a franciaországi Bordeauxban. Egy napsütötte délutánon, elkényeztetett tanítványa ostobaságát és pimaszságát megelégtelve kihajította a kölyköt az ablakon. A porontynak nem esett baja, de a költőt azonnal elbocsátották állásából. Párizs érintésével – ott látott először és utoljára életében eredeti ógörög szobrokat – üres zsebbel, gyalog indult vissza Németországba. Heidelbergbe érve megállt a Neckar hídján, s a folyó örvényét nézve megvilágosodott. Az örvény visszanézett rá és átprogramozta szürkeállományát. Hölderlin attól a pillanattól kezdve haláláig a görög aranykorban látta, tudta magát és környezetét. Arcáról többé nem tűnt el a mosoly. A hivatalosan örültnek nyilvánított poétát az elmebetegségét diagnosztizáló hatósági vélemény mentette meg a börtöntől, amikor az öt nürtingeni otthonába befogadó egykori iskolatársával, barátjával és mentorával, von Sinclair²¹ író-diplomatával együtt 1805-ben összeesküvés és hazaárulás vádjával perbe fogták. Börtön helyett a tübingeni bolondokházába került, ahol az örültek ordítózását megakadályozó maszok (fennmaradt ábrázolásain közveszélyes elmebetegnek látszó) feltalálójá, Dr. Ferdinand Autenrieth²² kezelte, a korban szokásos módszerekkel, jeges vízbe merítéssel és hetekig tartó leköötözéssel.

1806-ban a még mindig mosolygó költőt elbocsátották a tébolydából. A Dr. Autenrieth kórházigazgató által aláírt zárójelentés betegségét gyógyíthatatlannak nyilvánította, azt prognosztizálva, hogy három éven belül meg fog halni. A családja által kitagadott²³ látnokot verseinek nagy tisztelője, Ernst Zimmer asztalosmester és családja fogadta be.²⁴ A következő 37 évet, 1843-ban bekövetkezett haláláig az asztalosmester Neckar-parti házában toronyszobájában töltötte, szent révületben. Az antik Görögország tündöklő víziójában élt, házigazdáját, ritka ven-

19 *Heidelberg* (1788) – Friedrich Hölderlin: *HYPERION AND SELECTED POEMS* (The Continuum Publishing Company, New York, 2002)

20 Helyén először a rómaiak építettek kőpillérekre álló fahidat Kr.u. 40 körül.

21 Isaac von Sinclair (1775–1815)

22 Johann Hermann Heinrich Ferdinand von Autenrieth (1772–1835)

23 Hölderlin gyermekkorában elhunyt apja rá nézve igen kedvező, előtte eltitkolt végrendelete megsemmisítése érdekében anyja és nővére évtizedekig tartó (sikertelen) pert is indított.

24 Ha tudunk, képzeljünk el egy helyet és egy kort, ahol és amikor egy versszerető iparos a házába fogad és évtizedeken keresztül gondoz egy elmebeteg költőt.

dégeit pedig a görög aranykor hőseinek, íróinak, költőinek, szobrászainak vélte. Kizárólag versekben, a klasszikus görög verslébakat használva beszélt hozzájuk. Esténként toronyszobája ablakában fuvolázott, a torony aljában összegyűlt szomszédok nagy gyönyörűségére. Továbbra is írt verseket, gyakran a folyóparton talált fadarabokra.²⁵ Egyre letisztultabb, légiesebb költeményeit házigazdájának és látogatóinak ajándékozta. Régi barátai, köztük Hegel, Goethe és Schiller elfeledkeztek róla. Családtagjai egyszer sem látogatták meg, még a temetéséről is távolmaradtak. Halála után derült csak ki, hogy az apja által ráhagyott tekintélyes összeg és annak az évek során felhalmozódott kamatai révén dúsgazdag emberként halt meg. Vagyonát apja végrendeletének megsemmisítéséért évtizedeken át hiába pereskedő, őt kiközösítő családja örökölte.

Hölderlin személye, költészete, emelkedett világlátása, sorsa a SPIONS frontemberét és engem egyaránt régen foglalkoztatott. A *Tolvajok Városa* című, a Magyar Rádió 1972-es pályázatán nyertes hangjátékomat Hölderlin *Hyperionja* ihlette.²⁶ A SPIONS leendő frontembere a főszerepet alakította Halász Péter és barátai Lakásszínházának Hölderlin *Der Tod Des Empedokles (Empedoklész halála)* című, befejezetlen verses drámája ihlette, *Hölderlin Empedoklész* címmel 1974 februárjában bemutatott darabjában.

Empedoklész (kb. Kr.e. 490–430) a szicíliai Acragas (a mai Agrigento) helyén létesült görög városban élő enigma volt. Őt tartják a tanaikat versbe foglaló, azokat hárfakísérettel, énekelve előadó – tehát az írástudatlan többség figyelmére is igényt tartó – görög filozófusok közül az utolsónak. Arisztotelész (Kr.e. 384–322) a vak Homérosz bárkit hatása alá vonó közlőképességéhez hasonlította kommunikációs művészetét, a retorika atyjának nevezte. Empedoklész családja fontos szerepet játszott a szicíliai görög közösség életében. Apja, Meto kezdeményezte az önkényuralkodó Theron fia, az ugyancsak diktatórikus módszerekkel kormányzó Thraszideosz elzavarását. A demokrácia ideáját bátran szolgáló apja példáját Empedoklész is követte, ő kezdeményezte az

²⁵ Leghíresebb, a tübingeni toronyszobában írt, számos komponista által megzenésített versét – *Die Linien des Lebens (Az élet vonaljai)* – is egy uszadékfára írta és Zimmer asztalosmesterek ajándékozta.

²⁶ A *Tolvajok Városa* Bozó László rendezésében a Magyar Rádió első és utolsó quadrophonikus (teljesen térhatású) hangjátékainak egyike volt. Több külföldi rádióállomás, köztük a svájci közszolgálati rádió is átvette, és évekig játszott. Első hangjátékomban sikere nyomán a következő években további, ugyancsak Hölderlin művei ihlette hangjátékokat írtam, de ezek egyikét sem tartották felvételre méltónak a Magyar Rádió illetékesei. Legközelebb A *Tolvajok Városa* bemutatója után 29 évvel készült hangjátékomban a nagyműltű, mára tökéletesen érdektelenné silányított intézményben: 2001-ben mutatták be a Papp Gábor Zsigmonddal társrendezésben készített *Theremin* című rádiójátékomban. Kapcsolatom azóta teljesen megszűnt a magyar közszolgálati rádióval.

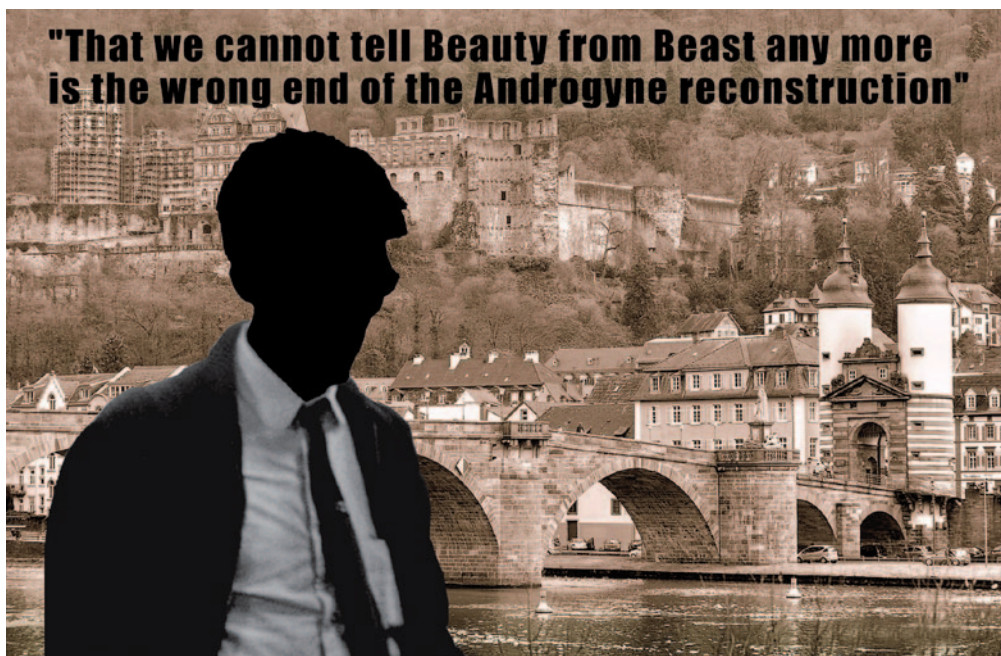
elkergetett diktátor hatalmát átvevő oligarcha kormány leváltását. Családjától örökölt óriási vagyona nem tette kapzsi, önző szörnnyeteggé. Honfitársai a szegények és elesettek önzetlen, nagylelkű támogatójaként, a kizsákmányolás minden fajtája eltökélt ellenségeként tisztelték. A költő-filozófus orvosként is jeleskedett. Sok kortársa és későbbi biográfusa nagy hatalmú varázslónak tartotta, aki nemcsak halálos betegeket gyógyított költészete erejével, hanem engedelemre tudta kényszeríteni a természet erőit is. Viharokat indított és állított le, esőt vezényelt aszálytól sújtott vidékekre, parancsolt a szélnek és a villámoknak is. Mesteri módon megkomponált, könnyen megjegyezhető, ritmikus mantrákból szerveződött szövegei a feljegyzések szerint képesek voltak visszaadni az öregek

888: Letter to=from Bardo – IV/7 (Karlsruhe 03)

888: Letter to=from Bardo – XI/7 (Heidelberg 01)

888: Letter to=from Bardo – XII/6 (Heidelberg 02)

ifjúságát, a súlyos betegek egészségét, és szavainak hatalma ki tudta űzni az emberekbe beköltözött Gonoszt. A ókor híres orvosait, Akront és Pauszaniászt, és tudósait, például Parmenidészt és Anaxagorászt sorolják legközelebbi barátai közé. Számos tanítványa közül a szofista filozófus és mesterszónok, az első nihilista gondolkodók egyike Gorgiász (kb. Kr.e. 485–380) emléke maradt fenn. Kortárs történetírók szerint hosszú utazásokat tett a Távols-Keletre, a Mágusok Földjére (valószínűleg Indiába).

Indiai tanulmányújtjait a Védák bölcsességét visszhangzó (ugyanakkor az orfikus misztériumokra²⁷ is alapozott) filozófiai munkássága bizonyítani látszik. Ő volt az első európai kozmológia kétezer évig érvényesnek tartott alapelveit felvázoló gondolkodó. Szakítva a létet egyedül a tűzből eredeztető Héraelitosz (kb. Kr.e. 535–475) elképzelésével, ő lett a világot alkotó négy, általa *gyökereknek* nevezett alapelem (az „elem” – *stoicheion* – megnevezést Platón vezette be), a *tűz* (az orfika szimbolikájában Zeus), *levegő* (Héra), *víz* (Nesztisz) és *föld* (Aidoneosz) létezésének első európai hirdetője. Az indiai bölcsek tanításait és a természet működését tanulmányozva Empedoklész arra a következtetésre jutott, hogy amit születésnek és halálnak gondolunk, az mindössze az alapelemek összekeverődése és a keverékek szétválasztódása – mix és remix. Lemezlovasok gondolkodnak így művészetükről. Javasolta a *Szeretet és Küzdelem* erejének felhasználását az alapelemek új minőségek teremtése és a régiek megsemmisítése céljából történő összekeverésére és szétválasztására. Egyértelműen a hindu világlátással való szoros kapcsolatára utal, hogy hitt a lélekvándorlásban, a reinkarnációban és transzmigrációban. Úgy gondolta, hogy az emberi lélek szabadon mozog a testek között. Lelkünk átadható másoknak, illetve növényekbe és állatokba is átköltözhet, hirdette. Sürgette a vegetáriánus táplálkozásra való áttérést, azzal az indoklással, hogy az állatokba az eltorzult, bűnös lelkek költöznek, büntetésből, s az állati hús elfogyasztásával ezeket a beteg, mérgező lelkeket beengedjük testünkbe. Mint a hinduk és a buddhisták, ő is úgy gondolta, hogy a bölcs, az élet titkát megismert emberek lelke kiszabadul az örök körforgásból, és boldogan pihenhet az örökkévalóságban (*Nirvana*). A lélekvándorlás, a lélek átadha-

²⁷ „Van művészet, amely geometrikus és értelmes, csaknem pythagoreus és klasszikus, de mindenképpen valamely rend ihletéből él, és ehhez képest az arányt és a bizonyosságot és a tudást sugározza. Ezt a művészetet orfikusnak lehet hívni, nem azért, mert Orpheus találta ki, hanem, mert Európában legmagasabb foka az orpheusi görög klasszika. Orfikus végül az egyiptomi művészet is, a tibeti, sok tekintetben a kínai, a tolték, a gótika, a reneszánsz. Az orfikus művészet megfőkező művészet. Nagy példája a keleti yantra. Az erőket, amelyekhez nyúl, rendezi. Ezért minden orfika nagy célja a harmónia. S ezért értelmes, geometrikus és arányos és ezért él a rend ihletéből és ezért legmagasabb foka a görög klasszika.” Hamvas Béla: *Arlequin (Részlet a Titkos jegyzőkönyvből)*

tóságának lehetősége beépült a SPIONS programjába is. A SPIONS dalaiban és manifesztumaiban meghirdetett *Nukleáris reinkarnáció* (*Nuclear Reincarnation*) folyamata az önvizsgáló kém-lélek megsokszorozódását, láncreakció-szerű, megállíthatatlan erejű robbanáshoz (minőségváltozáshoz) vezető elszaporodását, az „öntudatos elit” hatalomra jutását jelenti. Empedoklész óriási életművéből körülbelül 550 sornyi szöveg, a *Megtisztítások* és a *Természet-ről* című verses tanításainak néhány részlete maradt meg, kéziratföredékek és idézetek formájában.²⁸ Mivel az őt idéző antik szerzők nem tartották fontosnak a pontos forrásmegjelölést, a legtöbb esetben nem tudni, hogy az egyes fennmaradt szövegrészek melyik műből valók. Tanításainak egészére ezért főleg követői és csodálói interpretációiból következtethetünk. Empedoklész halálát az ókortól kezdve sok író mitologizálta. Arisztotelész szerint 60 éves korában halt meg, más történetek azt állították, hogy több mint 100 évig élt. Az Empedoklész életét a kortársak szerint leghitelesebben, a vele folytatott személyes beszélgetések alapján megörökítő Lydiai Xantosz *Empedoklész élete* című biográfiája elveszett. Heraklidész Ponticus (kb. Kr.e. 390–310) szerint a filozófust az istenek élve ragadták az égbe. Mások feljegyzései szerint a szicíliai vulkán, az Etna kráterének lángjaiba vetette magát. A Diogenész Laértiosz által feljegyzett legenda szerint miután a vulkán tüze elemészttette a tanító testét, halhatatlan istenné változott. Egy másik legenda szerint azért ugrott a kráterbe, hogy tanítványainak bebizonyítsa halhatatlanságát. A Kr.u. 2. században élt Samosatai Lucianus *Icaro-Mennippus* című, dialógus formájában írt szatírjában az emberek azt hiszik, hogy a nagy filozófus testét a vulkán kitörése az égbe repítette, ahol halhatatlan istenné változott, de a tűzhányó kidobta egyik bronz szandálját, bizonyítva, hogy nem így történt. A bronz szandál a következő évszázadok íróinak, történészeinek Empedoklész történetét feldolgozó írásaiban előbb vas szandállá, végül vascipővé változott, amelyet nem a vulkán dobott a hegyoldalra, hanem a tanító hagyott halálugrása előtt a kráter pemén. Hölderlin *Tod des Empedokles* (*Empedoklész halála*) című, 1798–1800 között több változatban készült, befejezetlen drámai költeményében már nem egy, hanem egy teljes pár vascipőről ír. Az ő személyes élményekből született interpretációjában a filozófus az emberek, köztük léha tanítványai iránt érzett undorában ugrott a kráter izzó lávatavába.

²⁸ A keresztény és muszlim cenzoroknak köszönhetően ennél több egyetlen ókori görög gondolkodó műveiből sem maradt fenn.